

Раскрыты некоторые особенности подготовки, пути внедрения и перспективы использования электронных учебных изданий (учебных пособий и учебников) в подготовке квалифицированных рабочих.

Ключевые слова: *информационные технологии, мультимедийные учебные программы, сетевые учебные системы, электронные учебно-методические комплексы, электронное учебное пособие.*

Some features of creation, ways of introduction and prospect of the electronic educational edition use for skilled workers training are exposed.

Keywords: *information technologies, multimedia on-line tutorials, network educational systems, electronic учебно-методические complexes, electronic train aid.*

УДК. 378.14
ББК 74.58

І.М. Носаченко
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНИМИ ТЕКСТАМИ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Одним із засобів активізації розумової діяльності студентів, запорукою засвоєння програмного економічного матеріалу є формування в них умінь самостійної роботи з навчальними текстами.

Основна мета роботи студентів – майбутніх фахівців з економіки, з підручником та іншими навчальними текстами полягає, насамперед, в засвоєнні теоретичних знань для подальшого використання в практичній діяльності, реальному житті. Теоретично і практично доведено, що свідомою робота з підручником неможлива без виписок з тексту, цитування його, складання плану, тез, конспекту прочитаного. Ця робота є надзвичайно важливою для оволодіння такими важливими розумовими операціями, як виділення головного, найбільш суттєвого в тексті; уміння аналізувати, порівнювати, групувати, доводити тощо. Оволодіння зазначеною технологією роботи з підручником сприяє розвитку логічного мислення, уважності, самостійності і є значимою для самоосвіти, підвищення кваліфікації не тільки студентів – майбутніх фахівців з економіки, а й викладачів економічних дисциплін.

Головним засобом реалізації змісту освіти відповідно до обсягу, передбаченого програмою та навчальним планом з тієї чи іншої економічної дисципліни, є підручник. Водночас він був і залишається одним із найголовніших джерел знань для роботи в аудиторний і позааудиторний час, тому від якості підручника в значній мірі залежить ефективність економічної освіти. Якщо під час переходу до ринкової економіки, в період отримання Україною економічної незалежності, підручники з основ ринкової економіки, менеджменту, маркетингу, інвестування, міжнародної економіки, зовнішньоекономічної діяльності та інших економічних дисциплін перекладалися з іншомовних, в основному американських, то на сучасному етапі економічна освіта населення, учнівської і студентської молоді забезпечується різноманітним навчальною літературою вітчизняних економістів, учених і практиків. Ми поділяємо думку Г. Ковальчук, яка наголошує на тому, що серед основних вимог до сучасних підручників економіки виділяються такі:

1. Повна відповідність матеріалу навчальній програмі.
2. Відповідність глибини і складності змісту віковим особливостям студентів (учнів).
3. Підпорядкованість змісту навчального матеріалу цілям навчання, формуванню й розвитку відповідних умінь.
4. Чітке відображення основних знань, найважливіших досягнень економічної науки та практики.
5. Скорочення обсягів складного або другорядного матеріалу.

6. Доступний виклад матеріалу, що сприяє формуванню стійкого інтересу до предмета.

7. Наявність достатньої кількості компонентів змісту (тексти основний і додатковий, історичні довідки, статистичні матеріали, текстові таблиці, словник основних понять, схеми, інші зображення навчальної інформації), які розкривають економічну тему за допомогою різних підходів і забезпечують усі рівні її сприйняття.

8. Відповідний методичний апарат (рекомендації «як працювати з підручником», завдання для актуалізації опорних знань, для закріплення та поглибленого вивчення теми, вправи й завдання різних рівнів складності тощо).

9. Типова структура навчального матеріалу, послідовність викладу, що відображає логіку економічної науки [2, с. 237-238].

Дослідження з педагогіки, психології, методики окремих навчальних дисциплін засвідчують - проблема конспектування підручників, посібників, інших навчальних текстів є достатньо розробленою (О. Аксьонова, Л. Доблаєв, І. Лернер, Г. Ковальчук, В. Павлова, Н. Розенберг, Г. Шаповаленко тощо.) Однак питання самостійної роботи студентів з економічною літературою потребують подальшого дослідження. Практичний досвід викладання економічних дисциплін студентам – майбутнім фахівцям з економіки свідчить про те, що навички самостійної роботи з підручником були набуті ще в загальноосвітній школі, проте більшість студентів не володіє ними на достатньому рівні.

Конспекти – дуже розповсюджена форма роботи студентів на заняттях з економічних дисциплін, однак, як визначають самі викладачі, дидактична цінність їх невелика, тому що в багатьох випадках викладач просто диктує той чи інший навчальний текст на занятті, а студенти його просто записують не аналізуючи змісту. Готуючись до поточного чи підсумкового контролю знань 92% опитуваних бакалаврів економіки в КППК ім. А. Макаренка навіть не звертаються до тексту підручника, а обмежуються лише читанням конспекту. Такий стан можна пояснити низкою обставин:

- відсутність необхідної навчальної літератури, що відповідає певній навчальній програмі;
- недостатньо сформований рівень самостійної роботи у студентів;
- небажання деяких викладачів навчати студентів самостійно конспектувати тексти, що в свою чергу свідчить про недостатню професійну компетентність викладачів;
- спрощений підхід до навчального процесу тощо.

У будь-якому випадку використання студентами продиктованих конспектів з дидактичної точки зору є недоцільним.

Студентів слід навчити різним видам конспектування. На перших етапах це може бути конспект з питань і відповідей.

Користуючись планом із запитань, студенти складають по тексту короткі, точні відповіді. Після того як такі навички сформовані, можна переходити до написання конспектів у більш вільній формі, передавати думки автора своїми словами, узагальнювати типові факти, наводити власні судження. Одним з видів конспекту є текстуальний конспект – «цитатник», що містить безпосередньо фрагменти навчального тексту.

Має місце й такий вид конспекту, як лист з опорними сигналами, запропонований у свій час В. Шаталовим, у якому йде мова про відтворення тексту за допомогою системи знаків – коротких слів, цифр, символів, схем, окремих літер та їх сполучень.

Особливої уваги потребує зовнішнє оформлення конспектів, фіксація вихідних даних джерела, виділення основних положень кольором, шрифтом, підкреслюванням, використання загальноприйнятих скорочень.

При конспектуванні підручників читання тексту поєднується з його записом. Під конспектуванням ми розуміємо процес розумової, аналітичної переробки інформації та

письмової фіксації прочитаного тексту. Результатом конспектування є запис, який дозволяє студенту в подальшому відновити отриману інформацію. Успішна робота з підручником залежить від багатьох факторів, насамперед від загальної культури студента, темпу читання. Викладач наголошує на тому, що конспектування підручника чи іншого навчального тексту (статті, монографії, інформаційного матеріалу) є процесом відбору інформації, її переформулюванням для наступної фіксації, нарешті, засвоєння відібраної інформації. Ці етапи відбуваються у відповідній послідовності.

Продуктивність конспектування значно підвищиться, якщо викладач спрямує студентів на виділення головної інформації з прочитаного тексту і оцінювання вже знайомої інформації як надлишкової. При чому така пізнавальна діяльність як відбір, переробка інформації перетворюється в засіб запам'ятовування за умови, якщо добре відпрацьовані такі прийоми мислення, як аналіз, виділення головного, синтез, абстрагування, узагальнення. З іншого боку, нова і важлива інформація може не сприйматись студентом, тому що він не зрозумів текст. Л. Бриллюен писав, що інформація – це відносна величина, яка має різне значення для різних спостерігачів відповідно до їх здібностей зрозуміти інформацію і використати її в подальшому [1, с. 30].

Співвідношення нової інформації з раніше відомою (інтеграція) відбувається одночасно з причитуванням навчального тексту. Коротка фіксація раніше відомої інформації може бути позначена опорним словом чи словосполученням, які будуть достатні для розгортання нової інформації. Безперечно, такому підходу викладач повинен студентів навчити. Так, в курсі «Маркетинг» студенти вивчають питання, пов'язані з сегментацією ринку. Вони виписують сутність понять «сегменти ринку», «критерії для їх визначення», «привабливість сегментів ринку – економічну, політико-правову, соціально-культурну і технологічну». Але, в курсі «Міжнародні економічні відносини» студенти вже були детально ознайомлені з головними характерними рисами міжнародного середовища, яке, в свою чергу, також складається з економічного, політико-правового, соціально-культурного і технологічного середовища. Тому при конспектуванні навчального матеріалу з маркетингу їм досить тільки позначити для себе чотири види сегментів, детально не характеризуючи їх.

Допомоги викладача потребують студенти у конспектуванні та подальшому і свідомому використанні економічних термінів, слів, словосполучень. Ми пропонуємо вести тлумачний словник ключових понять з тієї чи іншої економічної теми, а, враховуючи потреби сьогодення, ще краще, коли викладач знайомить студентів з назвою їх англійською мовою.

Складання студентами словників, необхідно ще й тому, що лексичний запас тексту в підручнику, посібнику, монографії чи статті значно перевищує словниковий запас студентів і однак більшість з цих слів потрапляє до конспекту, інакше передати думку автора навчального тексту неможливо. Це ж стосується й загальноприйнятих скорочень економічних термінів, що входять до активного запасу студентів. Загальноприйняті аббревіатури, наприклад:

- ВВП – внутрішній валовий продукт
- НД – національний дохід
- П – продуктивність праці
- V – обсяг виробництва
- T – затрати праці на випуск певного обсягу продукції (робіт, послуг)
- R – рентабельність
- P – прибуток
- ФОП – фонд оплати праці та інші.

При роботі з навчальними текстами з економічних дисциплін викладач звертає увагу студентів на те, що специфіка змісту економічного матеріалу полягає в тому, що її

неможливо засвоїти не оперуючи статистичним матеріалом, який використовується для показовості та ілюстрації важливих теоретичних положень.

У сучасних підручниках з економіки автори використовують цифровий матеріал, але на жаль наведена статистика відрізняється від життя і в зв'язку з цим викладачу слід допомогти студентам правильно підібрати та оформити статистичний матеріал. Насамперед, викладач звертає увагу студентів на те, що статистичні дані повинні бути офіційними, точними, а не випадковими. Конспектуючи цифровий матеріал студентам прищеплюється уміння оформляти його у вигляді таблиць, діаграм, графіків. Бажано, щоб студенти знаходили не тільки абсолютні, а й відносні дані, тобто порівнювали їх з базисним (минулим) періодом чи з аналогічними даними в інших країнах. Так, характеризуючи негативні тенденції зменшення експорту товарів з України в 2009 році за всіма географічними напрямками студенти можуть самостійно знайти на сайті Держкомстату України відповідні статистичні дані і представити їх у вигляді графіку.

Щодо взагалі скорочення експорту зовнішньої торгівлі України в 2009 році порівняно з 2008 р. і збільшення імпорту якнайкраще допоможе зрозуміти статистичний матеріал зведений в таблиці 1.

Таблиця 1

Зовнішньоторговельний обіг

	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол. США	у % до 2008р.	тис.дол. США	у % до 2008р.	
Всього	31651571,0	53,5	35907607,5	47,6	-425636,5

З таблиці одразу стає зрозумілим, що сальдо торговельного балансу від'ємне, що свідчить про значне скорочення валютних надходжень в країну і дефіцит платіжного балансу.

Вивчаючи тему «Трудові ресурси. Заробітна плата» в курсі «Основи економічної теорії» особливої уваги потребує питання оплати праці, підвищення соціальних стандартів. В Україні набрав чинності закон, прийнятий Верховною Радою України 20 жовтня 2009 р. «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати в 2010 році.» Унаочнити наведені цифрові матеріали допоможе таблиця 2.

Таблиця 2

Скільки ми будемо отримувати

	Прожитковий мінімум	Мінімальна зарплата
31 листопада 2009 р.	701	744
31 січня 2010 р.	825	869
31 квітня 2010 р.	839	884
31 липня 2010 р.	843	888
31 жовтня 2010 р.	861	907
31 грудня 2010 р.	875	922

Газета «По-киевски» 21.X 09, с. 6

Широке використання статистичного матеріалу при вивченні економіки, особливо в умовах кредитно-модульної системи, коли скорочуються лекційні курси і збільшуються години на самостійне опрацювання матеріалу, допоможе краще розкрити його сутність, пов'язати теоретичні знання з реальним життям, практикою господарювання.

Одним із важливих методичних прийомів, який слід значно ширше використовувати при організації роботи студентів у процесі вивчення економічних дисциплін – це використання художньої літератури. Вивчення економічного матеріалу для студентів є

досить складним, адже його абстрактний характер не завжди емоційно захоплює. Звертання до художніх образів дає можливість конкретизувати економічний матеріал, зробити його більш цікавим і доступним до сприймання, посилити інтерес до навчання. Окрім цього використання художньої літератури на заняттях з економічних дисциплін розширює культурний кругозір студентів, сприяє утвердженню серед них рис сучасної ділової людини, всебічному розвитку особистості.

Звернення до художньої літератури ще не увійшло широко до методичного арсеналу викладачів економічних дисциплін вищих навчальних закладів, однак найбільш професійно компетентні і досвідчені викладачі доволі часто використовують цей методичний прийом. Як свідчить теорія і практика, найбільш доцільно, щоб при підборі фрагментів з художньої літератури, щоб їх цільова спрямованість відповідала цільовій спрямованості заняття: уривки не повинні бути занадто довгими, вони повинні відображати суть економічних питань, що вивчаються; цитування чи переказ художніх творів не повинен підміняти основний теоретичний матеріал заняття; при доборі фрагментів потрібно враховувати не лише пізнавальні якості, а й виховний вплив того чи іншого уривку з художніх текстів. Звичайно, збагачення економічних понять шляхом їх конкретизації здійснюється не лише через залучення художніх образів. На службу викладачеві тут стають і конкретні факти, і цифровий матеріал, про який йшла мова раніше і життєві спостереження. Але й художні образи з притаманною їм силою дії на почуття, емоції, образи, які втілюють загальне, абстрактне в конкретному, одиничному, виступають як сильний пізнавальний засіб.

Звичайно, при залученні творів художньої літератури відповідальною справою є добір рекомендованих книг. Оскільки звертання до художнього твору вже є його пропагандою, рекомендувати до самостійного читання слід твори, які не лише тематично співпадають із змістом того чи іншого навчального матеріалу, а й відзначаються своїми високими ідейно-художніми якостями, особистісною позицією автора, можуть захопити молодих людей.

Таким чином, робимо висновки, що ефективність економічної підготовки студентів значною мірою залежить від організації їх самостійної роботи з навчальними текстами, умінням використовувати статистичний матеріал, залучати художні образи або твори при вивченні економічного матеріалу.

Література:

1. Бриллюэн Л. / Л. Бриллюэн. Наука і теорія інформації. – М.: 1960.
2. Ковальчук Г.О. Активізація навчання економічної освіти. / Г.О. Ковальчук [навчальний посібник] – Вид. 2-ге, доп. – К: КНЕУ, 2005

У статті розглядається проблема організації самостійної роботи студентів економічного профілю з навчальними текстами, зокрема підручником, статистичним матеріалом.

Ключові слова: підручник, конспектування, види конспектів, статистичні таблиці.

В статье рассматривается проблема организации самостоятельной работы студентов экономического профиля с учебными текстами, в частности учебником, статистическим материалом.

Ключевые слова: учебник, конспектирование, виды конспектов, статистические таблицы.

We consider the problem of self-employment and economic profile of students with academic texts, including textbook, statistical material.

Keywords: textbook, summarizing, types of compendia, statistical tables.